

Kecskés D. Gusztáv: Franciaország: tartózkodó szolidaritás Franciaország és a magyar forradalom

Az *olvasás*, a Szovjetunióban Sztálin halálát (1953. március) követő liberalizálódás, amely később a szovjet blokk más országaira is áterjedt, kedvező fogadtatásra talált a francia külügyminisztériumban is. Am a szocialista párti Guy Mollet vezette francia kabinet - ismerve a második világháború befejezése nyomán kialakult európai *status quo*, illetve a szovjet-amerikai szembenállással jellemezhető bipoláris világrend biztosította szűk mozgásteret - nem kívánta túl energikus lépésekkel gyorsítani ezt a folyamatot. Ezt az óvatos és passzív politikát alkalmazták a magyar forradalom 1956. október 23-i kitörése után is, amely meglepte Párizst, a többi nyugati fővároshoz hasonlóan.

Francia érdek: európai status quo, szuezi háború

A magyarországi események első napjaiban a francia kormányzat képviselői ugyan kifejezték szimpátiájukat a felkelők iránt, és elítélték Magyarország Szovjetunió általi elnyomását, de gondosan ügyeltek arra, hogy nyilatkozataikkal ne okozzanak túlzott feszültséget a Szovjetunióval fenntartott viszonyukban. A francia kormány be nem avatkozási politikája nyilvánult meg abban is, hogy a francia diplomácia semmilyen kezdeményezést sem tett a szovjet blokkban zajló forradalmi események érdemi befolyásolására. Tevékenysége csupán információk gyűjtésére, továbbítására és értelmezésére szorítkozott. A francia kormány döntéshozatalában az európai *status quo* fenntartása és a szuezi háború kapott prioritást. (Mint ismeretes, 1956. július 26-án Nasszer egyiptomi elnök bejelentette a Szezei-csatorna államosítását. 1956. október 22-24. között a franciaországi Sevres-ben angol-francia-izraeli titkos egyeztető tárgyalásokra került sor, amelynek során rögzítették a szuezi háború forgatókönyvét.)

A "magyar ügy" és a francia belpolitika

De milyen hatást gyakorolt a magyarországi válság a francia belpolitikára és társadalomra?

A hidegháború viszonyai között Franciaországban a külpolitika elválaszthatatlanul összefonódott a belső ideológiai harcokkal. A kommunizmus és a "szabad világ" értékeiről folytatott ideológiai vita éppen a magyar forradalom kapcsán ért tetőpontjára, így a magyar ügy - a látszat ellenére - inkább belső, mint nemzetközi politikai kérdés volt Franciaország számára. Külpolitikai tekintetben a kormány az 1954 óta folyó algériai háborút, a szuezi válságot és az európai integráció megalapozását tekintette fontos ügynek.

A hidegháború átpolitizált légkörében viszont a francia közvélemény élénk figyelemmel követte a "vasfüggöny" túloldalán élő magyar nép szabadságharcát. A francia média bőségesen foglalkozott a témával, a lakosság túlnyomó részét felhábortotta a szovjetek brutális magyarországi fellépése és az azt helyeslő Francia Kommunista Párt állásfoglalása.

A IV. Köztársaság politikai életének legfontosabb színtere, a nemzetgyűlés, november 7-i határozatában nagy többséggel kifejezte a magyar néppel való szolidaritását: "A nemzetgyűlés tisztelettel fejet hajt azok előtt, akik Magyarországon hazájuk függetlenségéért, valamint a szabadság és az ember szent jogainak védelméért adták életüket; csodálatát fejezi ki a mártír magyar nemzetnek rendíthetetlen bátorságáért, melyről tanúbizonyságot tett, amikor az igazi politikai és társadalmi demokráciáért fellázadt egy olyan elnyomóval szemben, melynek tettei emberiségellenesek; felkéri a kormányt, hogy a szabad nemzetekkel karöltve tegyen meg mindent az országukban maradt vagy menekült magyarok sürgős megsegítéséért; különösen arra kéri a kormányt, tegye meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a szabad nemzetek fellépjenek a felkelt magyarok bármilyen deportálása ellen."

Ugyanaznap este Párizsban a Diadalívnél mintegy 30 ezer fő részvételével szolidaritási tömegtüntetés zajlott le, melyen rész vett a Guy Mollet-kormány több tagja, számos nemzetgyűlési képviselő és volt miniszterelnök. A rendezvény végén a tömegből kivált mintegy ötezer, zömében fiatalokból álló tüntető megostromolta a Francia Kommunista Párt és a L'Humanité székházát. A heves csatározások folyamán sokan megsebesültek és hárman életüket veszítették.

A magyar ügy kitűnő lehetőséget kínált belpolitikai előnyök megszerzésére is. A szocialisták erőteljes kampányt indítottak a magyar tragédia folytán kompromittálódott kommunista erők ellen, igyekeztek elhódítani jelentékeny szavazóbázisukat. Sőt, komoly erőfeszítéseket tettek aktivistáik átszabítására is. (Az FKP taglétszámát és szavazóbázisát azonban a néhány válságos hónap alig érintette.)

Belpolitikai szempontokat sejthetünk a szocialista párt vezetése alatt álló kormány magyar menekülteket segítő nagyszabású szolidaritási intézkedései mögött is. A belügyminisztérium által országos szinten megszervezett gyűjtési akciókkal és megemlékezésekkel, valamint a sajtó (elsősorban a rádió) adta lehetőségekkel élve a kormány is hozzájárult a francia közvélemény mozgósításához. Legnagyobb szabású akciója a november 18-ára, "a magyar lakosság érdekében" meghirdetett "nemzeti nap" volt.

Az érdekszférák sérthetlensége

Nincs azonban semmi nyoma annak, hogy a nagy intenzitással reagáló társadalom és belpolitika bármiféle hatással lett volna a francia külpolitikai döntéshozatal folyamatára. A kormány arra használta fel Magyarországot ügyét a nemzetközi politikában, hogy elterelje a figyelmet a szuezi háborúról.

A francia diplomácia magatartása a magyar forradalom leverése utáni időszakban is tökéletesen illeszkedett a nyugati tömb politikájába: nyilvánosan is kifejezte rosszallását a szovjetek magyarországi politikájával és a Kádár-kormánnyal szemben. Kinyilvánította nemtetszését az ENSZ Közgyűlésének vitáiban és határozatai révén, valamint csatlakozott a NATO-országok Szovjetunióval és Magyarországgal szembeni diplomáciai bojkottjához. Befogadta a magyar menekültek tömegeit és támogatta a magyar politikai emigrációt. A francia döntéshozók azonban nem mentek ennél tovább. Ezután is akkurátusan betartották az *érdekszférák sérthetlenségének az elvét*.

A francia külpolitika célja az ENSZ Közgyűlésén 1962 decemberéig napirenden lévő magyar kérdésben egyre világosabbá vált: az amerikaiakkal karöltve hatni kívántak az ún. harmadik világ országaira úgy, hogy bemutatták a befolyási övezetét kiterjeszteni szándékozó Szovjetunió "igazi" arcát. Ennek ellenére a Szovjetunióval szemben már 1957 januárjában feloldotta a retorziókat, egyáltalán nem törődve országa közvéleményével. A bábkormány Kádár-rezsimet viszont jóval tovább "karanténban" tartották, mivel ez kevésbé tűnt kockázatosnak, és bizonyos mértékig kielégíthették a francia közvélemény elvárásait is.

A francia külügyminisztérium azonban a hivatalos Magyarországgal sem akart teljes szakítást. Gondosan kerültek minden olyan lépést, amely veszélybe sodorhatta volna Franciaország magyarországi követségének a működését vagy a létét. Ezért nem meglepő, hogy a budapesti francia diplomáciai misszió a Kádár-rendszerrel szemben ellenállókkal és ellenzékiekkel fenntartott kapcsolatainak csak információszerzési célból tulajdonított jelentőséget. Valódi együttműködésre inkább csak a forradalom leverését követő hónapokban találni néhány elszigetelt példát (pl. Bibó-féle "Tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldására").

Óvatosság nyilvánult meg a magyar politikai emigráció kezelésében is. A francia hatóságok bár lehetővé tették, hogy a Magyar Forradalmi Tanács 1957. január elején Strasbourgban megtartsa alakuló konferenciáját, de egyértelműen leszögezték: nem engedélyezik az emigránsok számára fegyverek felhalmozását vagy szállítását francia területen. Egy ilyen gesztus ugyanis a Szovjetunióval való nyílt konfliktushoz vezethetett volna. Végül, a francia NATO-képviselő következetesen ellenezte, hogy bármilyen formában nyilvánosságra hozzák, miszerint a szövetség foglalkozik a magyar kérdéssel.

A francia diplomácia a Kádár-kormánnyal való kapcsolatát, a magyar menekültek befogadását és a magyarországi lakosság humanitárius segélyezésére irányuló akciókat alaposan megvitatta szövetségeseivel. Ha a NATO-országok nem támogatták Franciaország valamelyik kezdeményezését, a Quai d'Orsay inkább lemondott terveiről: ez történt például a Magyarország gazdasági megsegítését célzó francia elképzeléssel is 1957 első hónapjaiban.

A kétpólusú világrend érdekszférarendszere a *be nem avatkozás* politikáját, sőt a *passzivitást* írta elő a francia kormányzat számára. A csatlós államok békés *fellazításának* koncepciója - vagyis a

Szovjetuniótól függetlenedő külpolitika és az egyre liberálisabb belpolitika követésére való ösztönzés gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatok által - volt az a keret, amelyből Franciaország soha nem lépett ki. Nem vett tervbe semmilyen energikusabb intézkedést. A magyar semlegesítés elfogadása a forradalom alatt, vagy Christian Pineau francia külügyminiszter Magyarország semlegesítésére vonatkozó javaslata a francia nemzetgyűlésben (1956. december 18.) nem tekinthetők ilyeneknek.

".nem vagyunk hívei a szakításnak"

A magyar válság kívül esett Franciaország hatalmi érdekkörén. Képviselői az ENSZ-ben, a NATO-ban vagy éppen a menekültek befogadása révén magában Franciaországban léptek fel közvetlen módon. Párizs tehát ott koncentrált erőfeszítéseit, ahol a Szovjetunióval való közvetlen konfrontáció nélkül is cselekedhetett. Mivel a francia diplomácia elsőrangú kérdésként kezelte az enyhülés és a leszerelés folytatását, fontosabbnak ítélték a Szovjetunióval való párbeszéd fenntartását, mint a közép- és kelet-európai népek emancipációs törekvéseinek a támogatását. Ez az álláspont világosan kifejeződött Nagy Imre és társai 1958. júniusi kivégzésekor: "[.] helyes, ha nem keverjük össze a kérdéseket. A Kelet és a Nyugat közötti dialógus más lapra tartozik, aminek a tétje túl súlyos ahhoz, hogy e téma megítélésében csupán érzelmeink vezessenek bennünket. A közvélemény, amely ma talán megértené, ha megszakítanánk Moszkvával a párbeszédet Nagy kivégzése miatt, néhány hónap elteltével viszont minden bizonnyal megróna minket ezért. Nem szabad túlságosan sietnünk, és nem szabad visszafordíthatatlan döntéseket hoznunk. [.] Mi tehát nem vagyunk hívei a szakításnak." - szögezte le Etienne de Crouy-Chanel, Franciaország állandó képviselője a NATO Tanácsában 1958. június 20-án.

A ma hozzáférhető források alapján egyértelmű, hogy a magyar ügy nem volt elsődleges probléma Guy Mollet kormánya számára sem belpolitikai, sem nemzetközi vonatkozásban. A magyar forradalommal egy időben tartott minisztertanácsi ülések során mindössze *egyetlen alkalommal* került elő a téma. A magyar válsággal foglalkozó első döntést november 7-én hozták, amikor a menekültek befogadásáról intézkedtek.

A francia kormány legfontosabb szövetségeseivel 1956. november-decemberben folytatott tárgyalásai során a magyar ügy szintén alig vagy egyáltalán nem került terítékre. Guy Mollet és Konrad Adenauer nyugatnémet kancellár november 6-i találkozásán az európai integráció volt a fő téma. Hervé Alphand, washingtoni francia nagykövet Eisenhower amerikai elnöknél november 8-án tett látogatásakor annak fontosságát húzta alá, hogy meg kell szilárdítani a szövetséget az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország közt a szuezi válság után, amely megingatta a korábbi kölcsönös bizalmat. Végül, a francia-brit tárgyalásokon szinte kizárólag a szuezi háború és annak a következményei voltak napirenden. Kétségtelen tehát, hogy sem Párizsban, sem a nyugati döntéshozó központokban általában *nem ítélték a magyar kérdést elsődlegesen fontosnak*. Hasonlóan vélekedett a Nyugat-európai Unió (UEO) Tanácsa december 10-i és a NATO Tanács december 11-14-én Párizsban megtartott miniszteri szintű ülése is.

Akárcsak a Mollet-kabinet, a többi nyugati kormányzat is - saját közvéleményükkel ellentétben - tisztában volt azzal, hogy mennyire szűk a mozgástere a magyarországi forradalmi események befolyásolására. A szovjet blokkal szembeni katonai beavatkozás vagy energikusabb politikai fellépés fel sem vetődött körükben.

Ajánló irodalom

'56 és a franciák. Francia gondolkodók a magyar forradalomról. (Válogatta Philippe Cappelaere, az előszót írta Molnár Miklós.) Bp., 1993. Font kiadó

Turbet-Delof, Guy: *Napló*. Budapest-Párizs, 1996. Magyarországi Francia Intézet-Ibolya Virág Kiadó-1956-os Intézet

Kecskés D. Gusztáv: A francia diplomácia és az 1956-os magyar forradalom. *Történelmi Szemle*, 2002/1-2. sz.

Kecskés D. Gusztáv: Franciaország és a magyar forradalom, 1956. Bp., 2006. MTA
Történettudományi Intézet